

State of the European Union - toespraak door Rik van Cauwelaert (Knack) - Brussel, 13 mei 2005

Om eerlijk te zijn: even heb ik gedacht dat er een grove vergissing in het spel was toen de Stichting Ryckvelde me vroeg om als spreker te fungeren voor deze State of the European Union.

De Stichting heeft als nobel streven het ideaal van de Europese eenmaking onder de bevolking te verspreiden.

Terwijl ikzelf behoer - ik zal het maar meteen bekennen - tot de sekte van de eurosceptici.

Van de euroscepticus wordt al eens beweerd dat hij tegen de Europese eenheid zou zijn, en bijgevolg behoort tot het hoogst verwerpelijke kamp van de verkrampste nationalist.

Die bewering klopt uiteraard niet, maar het is een truc, die van de verdachtmaking, die ze op de Europese hoofdkwartieren graag aanwenden. Een ander middel, dat ze daar graag gebruiken, is de Europese burger de angst op het lijf jagen.

Voor het komende referendum over de Europese Grondwet in Frankrijk en in Nederland werd in heel de Europese Unie weer eens de zwaarste artillerie naar buiten gerold.

In Nederland bijvoorbeeld liet minister Laurens Jan Brinkhorst van Economie verstaan dat het verwerpen van die Grondwet vrijwel zeker de instorting van de economie tot gevolg zal hebben.

Alsof dat nog niet volstond als onheilsbericht, joeg zijn collega van Justitie Piet Hein Donner, nochtans geen Draufgänger, zijn medeburgers de stuipen op het lijf met de bewering dat we in Europa te dicht op elkaar leven en dat we, om in vrede te kunnen samenleven een overheid behoeven die geschillen kan beslechten, regels opstellen en in het algemeen belang optreden.' En Donner gaf desgevraagd graag het voorbeeld van Joegoslavië dat 'meer geïntegreerd was dan de Unie nu, maar waar 'de onwil en het onvermogen om onderlinge irritaties en wedijver te beperken, in korte tijd tot oorlog hebben geleid.'

Kortom: de Nederlanders krijgen de keuze, tenminste volgens Donner, tussen de Europese Grondwet en een oorlog.

En zo heeft iedereen zijn uitleg bij die Europese Grondwet, die, zo wordt ons verzekerd, eigenlijk geen grondwet is maar een grondwettelijk verdrag.

Nochtans, ooit noemde de Duitse minister van Buitenlandse Zaken Joschka Fischer die Grondwet "het geboortebewijs voor een enkele Europese staat."

Terwijl de Europese Grondwet volgens de Britse premier Tony Blair dan weer “de grenzen van de Europese integratie’ vastlegt.

En volgens de Franse president Jacques Chirac dan weer, zal die Grondwet de Franse invloed nog vergroten.

Dat laatste is alvast gebleken uit de manier waarop Frankrijk, geholpen door Duitsland, de Europese begrotingsregels, zoals vastgelegd in het Stabiliteitspact, naar de lappenmand verwees.

De invoering van de euro, de oostwaartse uitbreiding van de Unie en de coördinatie van het economische beleid van de lidstaten zouden tot een spectaculaire economische groei leiden, zo was ons verzekerd. Dat blijkt intussen wat tegen te vallen. Italië zakt zelfs weg in een recessie.

En kijk, daar is de Franse oud-premier Lionel Jospin, ook een steunbeer van de Europese Grondwet, die ineens komt vertellen dat economische problemen eigenlijk een nationale zaak zijn.

In een van de vele Franse televisiedebatten riep een deelnemer zelfs uit dat stemmen tegen de Europese Grondwet een stem voor George W. Bush betekende.

Onlangs wierp een Belgisch europarlementslid enthousiast op dat het Europese parlement dankzij die Grondwet eindelijk medezegging krijgt over het gigantische landbouwbudget. Dat klopt. Alleen vergat de man wel even dat de verdeling van die buit al voor jaren vastligt.

Veruit de opmerkelijkste verdediging van de Europese Grondwet stond onlangs te lezen op het discussieforum van de Franse groenen van het *Mouvement Ecologiste Indépendent*. Eigenlijk ging het om een haast bijbelse vermaning:

“Als u deze Grondwet niet goedkeurt, zal het gedurende veertig dagen en veertig nachten regenen.”

Waarmee, zo mag ik aannemen, de steller van deze waarschuwing alleen maar de krankzinnige wending wilde illustreren die het debat over de Grondwet in Frankrijk soms aannam.

Al die reacties overlopend ben ik nogal geneigd de Engelse socialiste Gisela Stewart te geloven. Deze dame, die overigens deel uitmaakte van de Europese Conventie, schreef in een brochure dat het haar niet zou verbazen mocht de lectuur van de Europese Grondwet, die ruim 200 bladzijden telt, de lezer met krankzinnigheid slaan.

Vermoedelijk daarom, om de Belgen niet tot de lectuur ervan te dwingen, heeft onze federale regering, in al haar wijsheid en daadkracht, alles ondernomen om toch geen referendum over die Grondwet te moeten organiseren.

Trouwens, dat valt hier in de Wetstraat al eens te horen, de goedkeuring van die Grondwet is veel te zwaarwichtig om ze aan de burgers over te laten.

Die Grondwet, die er toch geen is, is eigenlijk zo ernstig te nemen dat we die zonder dralen moeten onderschrijven. Het past immers niet dat burgers, die het document toch niet hebben gelezen, zich in een referendum over zo een belangrijke kwestie rechtstreeks zouden uitspreken. Sterker nog: wie dat soort dwaze democratische oefeningen wil doordrijven, brengt het voortbestaan van de Europese Unie zelfs in gevaar.

Eigenlijk is, naar de normen gehanteerd in de Europese hoofdkwartieren, de echte democraat iemand die de Europese Grondwet ongelezen onderschrijft. Wie er vragen bij stelt doet aan gevaarlijk populisme.

Die bereidheid van politici om de inspraak van hun medeburgers in te ruilen voor nog meer zogenaamde Europese integratie is verwonderlijk en verontrustend tegelijk. Ook bij ons.

Zo hoorden we Claude Eerdekens, nota bene een socialist, verklaren dat een volksraadpleging over de Europese Grondwet niet aan de orde was omdat amper een of twee procent van de bevolking weet waarover het gaat.

Ooit toonde gewezen premier Jean-Luc Dehaene zich in een vrije tribune in De Standaard een tegenstadner van het referendum, want “hoeveel burgers zullen de grondwet gelezen hebben, waarover ze toch verondersteld worden zich uit te spreken.”

De bedenkingen van Eerdekens en Dehaene en andere weldenkende poiltici roepen herinneringen op aan de bezwaren die Walthère Frère-Orban en Charles Woeste formuleerden tegen de invoering van het algemeen stemrecht, want het was volgens hen een ondraaglijke gedachte dat “ooit ongeletterde handarbeiders en boerenknechten de wet zouden stellen.”

In de Europese Unie heeft de politiek, om die versregel van Leonard Nolens te gebruiken, ons al lang weggestemd.

Hoe dan ook, de hele discussie over de Europese Grondwet heeft de twijfelzucht van de euroscepticus niet weggenomen.

Voor alle duidelijkheid de euroscepticus is niet tegen het nastreven van de Europese eenheid. Zijn aversie heeft te maken met de raddraaijerij rond de mythe van één politiek Europa.

Want de limieten van dat politieke Europa heeft Charles de Gaulle destijds precies afgelijnd.

“Europa kan slechts gebouwd worden op elementen van actie, gezag, verantwoordelijkheid. Wat zijn die elementen? Dat zijn de staten. Want alleen staten zijn in dit opzicht geldig. Er kan daarom op dit ogenblik geen ander Europa zijn dan dat der staten - behalve natuurlijk dat der mythes, ficties en parades.”
Die stelling blijft zo te zien nog altijd overeind.

Tenminste, als we Frits Bolkestein, de gewezen Europese commissaris mogen geloven.

Hij zei ooit tijdens een lezing voor Ons Erfdeel:

“Grote natiestaten als Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en Spanje zullen nooit hun soevereiniteit volledig willen afstaan aan een Europese constructie in Brussel. Integendeel. Zij willen samenwerken in Brussel om via Europese instellingen nationale belangen te behartigen. Het is een naïeve gedachte dat deze landen belangeloos in een Europese constructie zouden opgaan, ter meerdere glorie van een Europese federatie.”

En zo hoorde u het eens van een ander.

En daarmee mogen we ook de fictie begraven van het Europa dat uit één mond spreekt, dat een eensluidend buitenlands beleid voert.

De taal van Bolkestein contrasteert dan ook nogal fel bij de gezwollen tirades die de afgelopen maanden werden afgestoken door de verdedigers van de Europese Grondwet.

Trouwens, de euroscepticus verkeert trouwens in goed gezelschap.

Sta me toe een excerpt voor te lezen uit de gedenkschriften van een man van wie de geloofwaardigheid en de expertise over Europese kwesties zoveel groter is dan de mijne.

“Reeds verscheidene jaren voor het einde van mijn politieke loopbaan had ik inzake de Europese integratie mijn conclusie getrokken. Ik geloofde er niet meer in. In beperkte kring heb ik die overtuiging ook uitgesproken. Ik was ervan overtuigd dat de EEG - zo heette de Europese Unie toen nog - evolueerde naar een soort vrijhandelszone.”

Het staat er letterlijk: *“De Europese integratie: ik geloofde er niet meer in.”*

Elke euroscepticus kan dit citaat uit de memoires van Gaston Eyskens meteen onderschrijven.

De teleurstelling over Europa die bij Gaston Eyskens doorklinkt doet meteen denken aan een dagboeknotitie van de onlangs overleden Amerikaanse diplomaat en historicus George Kennan, de architect van de containment-politiek die de Koude Oorlog stuurde.

Kennan, die meer dan de helft van zijn lange leven in Europa doorbracht en die graag verwees naar de Europese wortels van de Amerikanen, schreef op 10 juni 1988 in zijn *Sketches from life*:

“Had dit Europa een andere weg kunnen inslaan? Het komt me voor van wel. Dan had het afstand moeten doen van zijn moedwillige, uitbundige materialisme, van

de gulzigheid en de decadentie van de moderne samenleving, en de hoogste prioriteit moeten geven aan werkelijk geestelijk leiderschap [...] Kortom: de zorg op zich moeten nemen voor de kwaliteit van de mens zelf, alsook voor de ongereptheid en de heilzaamheid van zijn natuurlijke omgeving.”

Zowel Eyskens als Kennan hadden van dichtbij gezien hoe Europa zich, onder meer door de verwondingen die het zichzelf toebracht tijdens de Tweede Wereldoorlog, had afgesneden van het eigen verleden, de macht over zijn bestemming was kwijtgeraakt en zelfs onverschillig werd voor de wijsheid van het verleden.

Dat heeft die generatie ook getekend.

Wat een schril contrast met het recente feestgedruis bij de jongste uitbreiding van de Europese Unie. Al dat gezwaai met blauwe vlaggen, het eindeloze vuurwerk en de fanfares die Beethoven schetterden - wat de indruk moest wekken dat Europa nu echt ontwaakte *“als een staat der staten”* zoals in de droom van Novalis.

Van Dublin tot Boedapest vielen plechtige verklaringen te horen over *“de nieuwe tijd”* en het definitieve einde van *“de communistische winter”* voor de voormalige Oostbloklanden.

Maar al dat gedruis kon de onzekerheid niet wegnemen. Gewezen Europees commissaris Karel Van Miert, die de Europese wandelgangen van de macht als geen ander kent, was er al niet gerust op. De uitbreiding was slecht voorbereid. De meeste Europese kopstukken beseffen dat en fluiten in het donker.

Oud-Commissievoorzitter Jacques Delors schreef de tanende populaire steun voor verdere integratie toe aan de mediocriteit en het gebrek aan visie van de nationale regeringen.

We zijn vandaag inderdaad erg ver van het bezielende pleidooi dat Winston Churchill in september 1946 uitsprak in Zürich over *“die gezegende daad van vergetelheid”* en *“het einde van de vergelding”*, als aanzet voor een nieuw Europa gebouwd op een Frans-Duits pact.

Dames & Heren, we zijn vergeten - of we hebben het verdrongen - dat het ideaal van de Europese eenmaking tot stand kwam uit de samenwerking tussen West-Europa en de Verenigde Staten.

In zijn memoires vertelt Raymond Aron over de Europese bijeenkomst Den Haag in 1948, waar een begin werd gemaakt met de Raad van Europa.

Hij zag er de oude Edouard Daladier, de man van München 1938, alleen door de straten kuieren, genegeerd door de Europese kopstukken van die tijd.

Aron noemt de bijeenkomst in Den Haag de lente van de Europese eenheid. Want de Amerikanen met hun Marshall-plan hadden de Europeanen, de Duitsers inbegrepen, meteen tot samenwerking verplicht om te komen tot een eerlijke verdeling van de kapitalen die zij verstrekten of uitleenden.

Mensen als Gaston Eyskens, als George F. Kennan, waren zich maar al te zeer bewust van de noodzaak van een Atlantische samenwerking om de Europese eenheid tot stand te brengen.

“Toute ma vie, je me suis fait une certaine idee de la France.” Het is de bekende openingszin van de memoires van Charles de Gaulle.

Zij die na de Tweede Wereldoorlog de Europese utopie verwoordden hadden *“une certaine idee de l’Europe”*.

En die idee had niets vandoen met grenslijnen tussen Oost en West, tussen Azië en Europa, maar met een verzameling opvattingen en ideeën die de westerse beschaving vormen, ...

“Het rijke weefsel van deze cultuur”, citeerde Churchill een van zijn landgenoten, *“bevat vele strengen: het joodse geloof in God; de christelijke boodschap van genade en verlossing; de Griekse voorliefde voor waarheid, schoonheid en goedheid; het Romeinse genie van de rechtspraak. Europa is een geestelijk begrip. Maar als mensen dat begrip niet langer in ere houden, de waarde ervan niet langer in hun hart dragen, dan zal het sterven...”*

Vandaag echter zijn die grote genereuze Europese gedachten ondergeschikt aan de organisatie van de macht. De Europese integratie is een puur technische kwestie die geen enkele volksvreugde meer opwekt.

Eyskens en Kennan hadden dat al zien aankomen.

In de bibliotheek van Georgetown University in Washington liggen de archieven van het *American Committee on United Europe* te wachten op een ondernemende historicus die daarmee eindelijk de boeiende geschiedenis zal schrijven van de prille Europese beweging.

Dat American Committee on United Europe was dan wel een schermorganisatie van de Amerikaanse inlichtingendiensten die het European Movement, waarvan Paul-Henri Spaak voorzitter was, ondersteunde.

Maar uit de stukken in Georgetown University valt nauwkeurig op te maken hoeveel, hoe lang en hoe enthousiast - en dat tot diep in de jaren 1960 - de Verenigde Staten in dat Verenigde Europa hebben geïnvesteerd.

De vergaderingen van het American Committee genoten een topprioriteit en werden bijgewoond door de toplui van de Amerikaanse inlichtingendiensten OSS en later CIA, zoals Allan Dulles en Tom Braden.

Laatstgenoemde stond in nauw contact met Spaak en diens voorganger aan het roer van het European Movement de Brit Duncan Sandys. Toch komt zijn naam niet eens voor in het registers van de Spaak-biografieën.

In de verslagen van de bijeenkomsten van het comité in de jaren 1949 en 1950 worden heel precies omliggende doelstellingen uitgeschreven: de afschaffing van binnengrenzen en van de toltarieven, het vrije verkeer van goederen en mensen, een centrale Europese bank, de eenheidsmunt.

Het staat er allemaal: zelfs de onderhandelingen met de stad Brugge over de aankoop, via de culturele sectie in Genève, die toen geleid werd door de publicist Denis de Rougemont, van het pand waar naderhand het Europa College zal worden gevestigd.

College dat in de geest van de initiatiefnemers de toekomstige Europese *Civil servants* zou opleiden.

Uiteraard diende de Amerikaanse steun het eigen belang. Uiteraard moest het verenigde Europa een buffer vormen tegen het Oostblok, tegen het oprukkende communisme.

Alleen stellen we vast dat de Unie vandaag nog altijd niet veel verder is geraakt dan wat daar in 1950 al door de Amerikaanse bondgenoten werd uitgetekend. De Poolse president Aleksander Kwasniewski zei het nochtans ooit treffend: “Zonder de Verenigde Staten was er nooit sprake geweest van een verenigd Europa.”

Omdat, zoals George Kennan het verwoordde, de Europese leiders uiteindelijk toch hebben gekozen voor dat moedwillige materialisme voor de gulzigheid, en niet voor de kwaliteit van de mens zelf.

Zoals de communistische heilstaat voor Arthur Koestler, zo dreigt Europa voor de komende generatie “*the God that failed*” te worden.

De Europese eenmaking is een proces dat kennelijk in golven verloopt. Nu eens met de snelheid van een gletsjer dan weer met reuzenstappen.

Economische crisissen legden af en toe de gevaarlijkste klippen bloot en beperkten tegelijk de politieke bewegingsruimte. Want al die politieke leiders blijven verbonden met hun nationale kiezers. En die kiezers blijken niet bereid hun verworvenheden op het spel te zetten voor Europese experimenten.

In de jaren tachtig gaf het uitzicht op een grote interne markt het Europese proces vleugels. Maar met Maastricht in december 1991, als die grote interne markt zonder binnengrenzen er eindelijk kwam, kregen de West-Europese burgers ineens koudwatervrees.

Nochtans was het grote ideaal van de eurofederalisten op dat moment binnen handbereik, zeker na de val van de Berlijnse Muur en de daarop volgende ineenstorting van het Oostblok en van de Sovjet-Unie. Want ineens wilde heel Europa zich aansluiten.

Maar daar waren ze nog niet klaar voor, beweerden de West-Europese leiders van toen. Er moest worden verdiept vooraleer we aan uitbreiding toe waren, heette het toen.

De Franse president François Mitterrand ging zelfs steun zoeken bij de wankelende Sovjet-Unie om de Duitse eenmaking af te remmen.

Even deden de Europese lidstaten denken aan de Duitse vorsten van wie Heinrich Heine zei dat ze sprekend leken op dieven “die elkaar op weg naar de galg de beurzen uit de zakken lichten.”

De sloop van het IJzeren Gordijn had een moment van bezinning kunnen zijn, maar het werd dat niet.

Diplomaten vertelden destijds dat, na de val van de Muur, op de daarop volgende Europese top amper een kwartier werd gepraat over de toch wel spectaculaire kanteling die in Oost-Europa plaats greep.

Nochtans was het oude Europa door de val van de Muur letterlijk van de kaart geveegd.

In plaats van de Oost-Europeanen als bevrijde broeders te verwelkomen in de Unie, bracht West-Europa in die jaren weinig solidariteit op voor dat door het communisme verkrotte deel van het continent.

De machtige Europese Unie zou, ondanks talloze beloften, aan de hulp voor de toekomstige lidstaten nauwelijks de helft spenderen van wat de Verenigde Staten bij wijze van Marshallhulp boven Europa uitstrooiden.

Die lange aarzeling van de Europese Unie heeft wel tot gevolg gehad dat de Oost-Europese landen de NAVO als de beste garantie voor het behoud van hun herwonnen vrijheid gingen beschouwen.

Want de NAVO, aangepord door de Verenigde Staten, heeft niet gearzeld om de Oost-Europeanen als bondgenoten binnen te halen.

Met als gevolg ook dat vandaag de Oost-Europeanen die net hun autonomie en dus de controle over de eigen instellingen hebben herwonnen, niet meer bereid zijn die controle weer af te staan aan Brussel.

Onder ons: ook over de relatie met de NAVO heeft de Unie zich nooit ernstig beraden. Met als gevolg dat de bondgenoot onder wiens paraplu omzeggens ongestoord aan de Europese eenheid kon worden gewerkt, gaandeweg een rivaal werd.

Nochtans de vuurproef voor een gemeenschap van staten als Europa is het optreden in tijden van crisis, zoals Kosovo, Afghanistan, Irak.

Toen werden telkens vanuit Washington doortastende besluiten genomen - besluiten waarvan de juistheid in twijfel kan worden getrokken, maar ze werden wel genomen.

In andere gevallen hebben wij tot onze schande moeten toezien hoe Europa keer op keer als door verlamming geslagen bleef toezien op de drama's die zich rondom ons in de wereld afspelen. Rwanda, Joegoslavië, Congo, geen van die drama's heeft de machtig gewaande Europese Unie kunnen verhinderen.

Als er al tussenbeide werd gekomen gebeurde dat met NAVO-steun, alweer op aansturen van de Verenigde Staten.

De machteloosheid van de Europese Unie was nooit zo schrijnend als bij het geschil tussen Spanje en Marokko over het Peterselie-eiland, een onbewoonde klomp graniet in de Middellandse Zee.

Zelfs om deze lachwekkende kwestie tot een goed einde te brengen moest de Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken Colin Powell bemiddelen.

Eigenlijk was de Suez-crisis van 1956 een laatste eigenzinnige poging van de Europese grootmachten, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk, om militair in te grijpen op de internationale scène. De campagne draaide uit op een vernedering.

Na afloop van die Suez-crisis hebben de Britten blijkbaar gezworen zich nooit meer buiten het Amerikaanse kamp te laten betrappen. Terwijl de Fransen van dan af de Europese Gemeenschap zagen als een middel om hun gram te halen op de Amerikaanse overmacht.

En die dubbelzinnigheid van de Fransen liet zich gevoelen tijdens de crisis in ex-Joegoslavië, waar ze zelfs tijdens de NAVO-operaties boven Kosovo, militair gevoelige informatie doorspeelden aan de Serviërs.

Sinds de val van het IJzeren Gordijn lijkt de Unie achter de evenementen aan te lopen.

Bovendien heeft de toenemende globalisering en de hypermacht van de Verenigde Staten hebben het gezicht van de wereld totaal veranderd.

Daarnaast hebben de wetten van de wereldhandel de grenzen van de Unie veel poreuzer gemaakt. De Chinese en de Indische economieën bepalen intussen mee de gang van de wereldeconomie. En dat voelen we tot hier, in Brussel.

Met als gevolg dat de Unie zelfs zijn Europese sociale model niet langer kan beschermen.

In 1995 al, nadat Europa in Maastricht zijn marsrichting had gekozen, waarschuwde de Europese topambtenaar Bernard Connolly in zijn boek *The Rotten Heart of Europe*: "Europa, zelfs dat van het Rijnlandmodel, gebouwd op de eenheidsmunt, leeft boven de breuklijnen van een aardshokzone. Die breuklijnen, dat zijn de grenzen van de nationale staten."

Connolly geloofde niet echt in die euro en vond het project voor een Verenigd Europa een waanbeeld.

Hij werd na de publicatie van zijn boek prompt ontslagen. Europa duldt geen tegenspraak.

Dat laatste mocht de hoofd-accountant van de Europese Unie, zeg maar de directeur van de financiële administratie, Marta Andreasen, onlangs ondervinden.

Zij werd ontslagen omdat ze had gewaarschuwd dat de Europese boekhouding lekte als een mandje en dat bijgevolg van de ruim 100 miljard euro die de EU jaarlijks uitgeeft naar haar schatting minstens 30 miljoen euro op de verkeerde plaats terecht komt, als ze al niet wordt scheefgeslagen.

Voor zover ik weet was er in het Europese parlement nauwelijks protest te horen tegen het ontslag van Andreasen.

Maar nu terug naar Connolly, want intussen is de eerste van diens voorspellingen uitgekomen. Frankrijk, Duitsland, Italië en Portugal kregen tot 2006 uitstel om hun begrotingen in evenwicht te brengen.

Ik hoef het u eigenlijk niet te vertellen, want iedereen hoort dat te weten: om de kracht van de euro te waarborgen werd in 1997 tijdens de top van Amsterdam het pact voor stabiliteit en groei uitgewerkt. Dat was overigens een eis van de Duitsers. In dat pact werd vastgelegd dat alle lidstaten van de Europese Unie tegen 2004 een begroting in evenwicht moesten indienen.

Door het uitstel dat de Commissie aan de grote drie van de eurozone verleende, worden de eerste breuklijnen waarop Bernard Connolly zinspeelde duidelijk zichtbaar.

Hij kreeg - zij het wat laat - gelijk van Lionel Jospin met zijn recente verklaring dat economische problemen feitelijk een nationale zaak zijn.

Wat er van die Europese gedachte nog overbleef kreeg een vernietigende knauw niet alleen door de weigering van Duitsland en Frankrijk om zich aan het Stabiliteitspact te onderwerpen. De twee landen wezen zelfs krachtig de sanctie van de hand die normaal het lot is van de landen die het pact niet naleven.

Nog op een ander punt haalde Connolly gelijk. Want voor tal van lidstaten ging de invoering van de euro gepaard met zware inspanningen. En die zijn nog lang niet achter de rug.

Volgens John Gray van de London School of Economics, zeker geen doemdenker als het over de Europese Unie gaat, is het uitgesloten dat we met de euro de bestaande sociale systemen in hun huidige vorm in stand houden. De gebeurtenissen rondom ons tonen aan dat hij gelijk heeft.

In Nederland en Duitsland hebben de regeringen van de christen-democraat Balkenende en de socialist Schröder een pakket ingrijpende maatregelen genomen om het sociale systeem op de sporen te houden.

Solidariteit is een woord dat in Europa nog node wordt gebruikt. Zelfs de secretaris-generaal, Olaf Scholz, van de Duitse SPD, zei ooit dat het in de gegeven omstandigheden geen zin meer heeft ‘de een te laten bloeden om de andere te voeden’.

En dan is het maar de vraag of al die maatregelen voldoende zijn. Want sommigen willen duidelijk verder gaan, naar een totale afbraak van dat sociale systeem.

Zo heeft Hans Tietmeyer, oud-voorzitter van de Bundesbank en gangmaker van de euro, al vrij vroeg gezegd dat Europa moet beginnen met de sociale afbouw van de verzorgingsstaat. De Europese Unie zal de meest competitieve economie van de wereld worden. Ook al kost dat de Europese burger een fors deel van zijn sociale zekerheid.

Volgens Frits Bolkestein, aan wiens openhartigheid niet kan worden getwijfeld, is dat Rijnlandmodel zelfs een belemmering voor de concurrentiekracht. Willen we onze concurrentiekracht handhaven dan zullen we moeten kiezen (ik citeer nog even) *“voor de hardere omstandigheden en het killere klimaat van het Angelsaksische model.”*

Toch jammer dat die keuze nooit aan de Europese burger werd voorgelegd. Want uitgerekend die solidariteit moet voorkomen dat sommigen onder ons, zoals professor Mark Elchardus het ooit uitdrukte, *“als honden zullen sterven.”*

Europa, Dames en Heren, heeft zich neergelegd bij het einde van de ideologieën, en is intussen ook haar ideaal aan het ontmantelen. En dat maakt mij, en vele anderen met mij, vandaag tot een euroscepticus.

Europa, Dames en Heren, wordt niet gemaakt van bovenaf.

“Europa zal alleen tot stand komen als de bevolking erbij wordt betrokken. Nu wordt een heel andere weg gevolgd. Men sluit zich op in comités. Technieken worden uitgewerkt. Er wordt vergaderd in besloten raden met gespecialiseerde koffiedikkijkers.”

De uitspraak is van Charles de Gaulle en dateert al van 1952. Maar iemand had ze gisteren kunnen doen, want in die Europese Unie is weinig veranderd.

Europa wordt niet van bovenaf gemaakt, dus ook niet door de Europese Centrale Bank of door een gemeenschappelijke landbouwpolitiek, zoals George Steiner ooit zei in zijn bevlogen Nexus-lezing over Europa.

Alleen enkele Brusselse ambtenaren verbeelden zich dat zij met allerhande artificiële en vooral financiële middelen een Europese gedachte kunnen stimuleren of overeind houden.

De Europese Grondwet of wat daar moet voor doorgaan is zo een artificieel middel.

Terwijl dat grondwettelijk verdrag niets anders is dan een compromis tussen de grote drie, Frankrijk, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk, om de Europese trein op de rails te houden.

Dat grondwettelijke verdrag moet buitendien de continue spanning tussen de supranationale structuren van de Unie, de lidstaten en de gigantische administratie, onder controle houden, de instellingen van de Unie laten sporen met de nationale instellingen van de lidstaten.

Europees patriottisme of liever Europese vaderlandsliefde kan niet afhankelijk zijn van deze Europese Grondwet, ook niet, zoals sommigen denken, van het veelvuldige gezwaai met het Europese culturele erfgoed.

Een natiegevoelen wordt geboren uit een noodzaak van de burgers.

Hebben de burgers nood aan een groter geheel - een geheel dat bij voorbeeld in ons geval groter is dan Vlaanderen of België waar we ons nu mee vereenzelvigen - dan zal dat gauw blijken.

Zo een Grondwet zou eigenlijk het fundament moeten vormen voor een rechtvaardig en solidair samenleven van de Europeanen binnen de Unie en met de wereld daarbuiten. Het zou een werkstuk moeten zijn waarin de grote ethische principes vervat staan waaraan de staat, de natie, de politiek altijd ondergeschikt zijn en waarin de antwoorden op de grote vraag van Immanuel Kant "Wat mag ik hopen?" vervat staan.

Thomas Jefferson, met wie de hoofdsteller van de Europese Grondwet Valéry Giscard d'Estaing zich graag vergelijkt, noteerde enkele dagen voor zijn dood dat hij hoopte dat zijn *Declaration of Independence* door de rest van de wereld zou worden gezien als het signaal dat "de mens niet geboren wordt met een zadel op de rug en dat er geen kleine gelaarsde en gespoorde elite bestaat die door God is uitgestuurd om hen te berijden."

175 jaar geleden, nadat de scheuring tussen Noord en Zuid werd voltrokken zette een kleine groep zich aan het redigeren van een Belgische grondwet die naderhand door de samenstellers van het Cambridge Modern History-handboek werd bestempeld als "een lichtbaken voor alle radicalen en liberalen".

Dergelijke kwalificaties hebben we tot vandaag nog niet gelezen over de Europese Grondwet.

Het is niet omdat het communistische experiment geen einde heeft gemaakt aan kwaad en onrecht, dat we elke gedachte aan solidariteit en rechtvaardigheid moeten laten stranden.

Precies de niet ingeloste beloften van de utopieën moeten met meer geduld en bescheidenheid maar ook vastberadenheid worden nagestreefd.

De angst voor het communistische blok, de belangrijkste federator in de beginperiode van de Europese Beweging, die is intussen weggevallen.

Nieuwe mogelijke federatoren waaruit de Europese eenmaking een nieuw elan kan putten zijn de snelle economische opmars van het Verre Oosten, het islam-fundamentalisme, maar ook, niet te vergeten, het erg volatiele Rusland.

En misschien zal er dan stilaan toch de nood ontstaan aan een soort Europese natiegevoelen bij al die jongeren die momenteel doorheen Europa reizen, die van hier naar universiteiten in de andere lidstaten trekken en die volgens recente peilingen ook bereid zijn naar elke uithoek van de Unie te verhuizen als het werk of de loopbaan dat vergen. Misschien slagen zij er in zoals de oude vaganten om van heel Europa hun thuisland te maken.

Maar dan niet langer het Europa dat zich, zoals Jacques Le Goff het beschreef, naarmate het rijker en machtiger wordt en meer zelfvertrouwen krijgt, zijn deuren sluit voor al wie het als vreemd en gevaarlijk beschouwt.

Een Europa dat blijft opkomen voor de opheffing van ongelijkheden, een Europa dat de strijd aanbindt tegen de nieuwe armoede die miljoenen Europeanen treft.

En er zijn, gelukkig maar, na de aberraties van de 20ste eeuw, tal van tekenen, vooral bij jongeren, die duiden op een herstel, op een terugkeer naar de gewoonten en tradities en bovenal de juiste opvattingen van goed en kwaad die ons weer verenigen met dat Griekse, joodse, christelijke en humanistische verleden.

Wellicht kan op die manier die oude Europese droom die de generatie van Gaston Eyskens en George F. Kennan heeft beroerd, alsnog werkelijkheid worden.

De ware droom, wist Nietzsche, is het vermogen om te dromen, wetend dat men droomt.